

Szczęście w przestworzach. Fantazje atmosferyczne w literaturze i kulturze nowoczesności

Przedmiotem planowanych badań są fantazje atmosferyczne w tekstach kultury nowoczesnej (modernizm, ponowoczesność, kultura współczesna), szczególnie marzenia o locie w dobie ich technicznej realizacji (od pierwszego lotu samolotem braci Wright w 1903 r.). Metafora lotu związana jest z ważnymi problemami natury egzystencjalnej: wolnością, transcendencją, (nie)śmiertelnością, stanowi bowiem artykulację nie tylko marzenia o nieograniczonej lokomocji, lecz także potrzeby przemieszczania się w określonym kierunku, mianowicie „w stronę nieba”, wyraża zatem pragnienie uwolnienia czy wybawienia. Celem projektu jest kompleksowa analiza wybranych tekstów kultury krajów niemieckojęzycznych, które na różne sposoby inscenizują motywy lotu, unoszenia się czy powietrznych akrobacji. Interpretacja kulturowych obrazów lotu umożliwi wydobycie kontekstów metafizycznych, emocjonalnych, religijnych, politycznych, a także uwzględnienie aspektów materialnych oraz warunków atmosferycznych. Przestrzeń powietrzną można interpretować jako przestrzeń utopii, zaś wzbijanie się w przestworza jako (ambiwalentną) metaforę wzlotów (i upadków) przepełnionego ambicjami nowoczesnego człowieka oraz jego dążenia do przełamywania barier czy przekraczania wszelkich granic.

Oprócz imaginacji lotu wybrane do analizy teksty kultury kreują atmosfery, stanowiące przesłankę dla eksperymentów powietrznych lub reprezentujące nową jakość czy antycypację ważnych wydarzeń, procesów, transformacji (w sensie frazy „coś wisi w powietrzu”). Owe atmosfery stanowią również przedmiot badań w ich wymiarze materialnym oraz socjalnym. Uformowane są przez warunki pogodowe, ale także konstelacje rzeczy i ludzi, dlatego dostarczają materiału do mikro- i makrosferycznych eksploracji przestrzeni, nastrojów, afektów, relacji i ich dynamik. Atmosfery są fenomenami totalnymi, trudnymi do przedstawienia na płaszczyźnie reprezentacji, ujęcia w słowa czy obrazy, jednak są czymś, co nas otacza, determinując nasze relacje ze światem. Dlatego jedną z najważniejszych kategorii analitycznych planowanego studium atmosfer w tekstach kultury będzie cielesność ludzkiego doświadczenia, odnosząca się do podmiotu postrzegającego i eksponująca afektywne znaczenie każdego spotkania ze światem jako konfrontacji z różnymi atmosferycznymi wymiarami przestrzeni. Przedmiotem analizy będą nie tylko sytuacje, doznania, emanacje atmosfer i procesy percepcji, lecz także – w pewnej mierze – aspekty interpersonalne czy wręcz kulturowe, zdeterminowane przez symbole, oczekiwania, konwencje, które także odgrywają ważną rolę jako fenomeny kolektywne.

Badania koncentrują się wokół fikcji ludzkiej zdolności do latania, a także pytań: dlaczego i dokąd ludzie chcą lecieć, co motywuje ich do wzbijania się w powietrze lub marzeń o lataniu, jakie są ich oczekiwania i nadzieje, jak postrzegają, odczuwają, zawłaszczają przestrzeń powietrzną, jak kończą się fantazje lotu. Taka koncepcja badań implikuje konieczność uwzględnienia „ziemskich” powodów powietrznych ekspedycji, atmosferycznych i afektywnych właściwości przestrzeni zamieszkiwanych oraz wizji alternatywnej przestrzeni powietrznej. Perspektywa „z lotu ptaka” zapewnia odkrywczy ogląd rzeczywistości, która może ujawnić swoje zdeformowane, zmienione, zmodyfikowane oblicze. Pomimo buntowniczego charakteru lotu jako protestu przeciwko imperatywom horyzontu, lektura wielu tekstów literackich nasuwa pytanie o (a)polityczny charakter przestrzeni powietrznych, które nie zawsze tworzą nowe warunki dla postrzegania i refleksji, często natomiast reprezentują przestrzeń projekcji deficytów czy zależności kulturowych i społecznych. Kolejnym tematem planowanej analizy są literackie i ikonograficzne imaginacje lotu zakochanej pary, wznoszącej się ponad ziemię, wolnej od ciężaru dyskursywnych przypisań w „ziemskich” kontekstach kulturowych. Imaginacje lotu zakochanych wzbijających się w przestworza, w sferę sił natury, spełniają określone funkcje w społeczno-kulturowych systemach interpretacji i związane są z porządkiem przestrzeni społecznych, koncepcjami miłości zdeterminowanymi przez czas, kulturowymi represjami wobec kochanków. Kolejnym aspektem analizowanej problematyki jest znacząca symboliczna triada lot – unoszenie się – spadanie, która ilustruje ambiwalencje wpisane w marzenia o locie i wielokrotnie bywa przedstawiana jako moment uwolnienia, a zarazem cierpienia czy porażki. Projekt stanowi próbę odpowiedzi na pytanie o ‘atmosferyczną’ wiedzę zdeponowaną w tekstach literackich i przedstawieniach ikonograficznych – wiedzę trudną do uchwycenia, gdyż atmosfery oddziałują jak rodzaj niewidzialnej aury, stanowiąc egzemplifikację wyzwania, jakim dla nauk humanistycznych są badania nad zjawiskami nieuchwytnymi. Atmosfery w połączeniu z zabarwieniem afektywnym oraz wymiarem utopijnym prowokują do refleksji na temat ludzkiej kondycji ‘bycia w świecie’, także poza sferą społecznych konstrukcji i kulturowych dyskursów. Celem planowanych ‘atmosferycznych’ interpretacji szerokiego spektrum tekstów kultury jest naświetlenie znaczenia kategorii obecności i atmosfery w badaniach literaturoznawczych i kulturoznawczych, a także zbadanie ewentualnych powiązań atmosfer z emocjami i innymi zjawiskami społecznymi i kulturowymi.